

INSTITUTUL TEOLOGIC BAPTIST BUCUREȘTI

ISTORIA RELIGIILOR

Note de curs O. Baban (2018-2019)

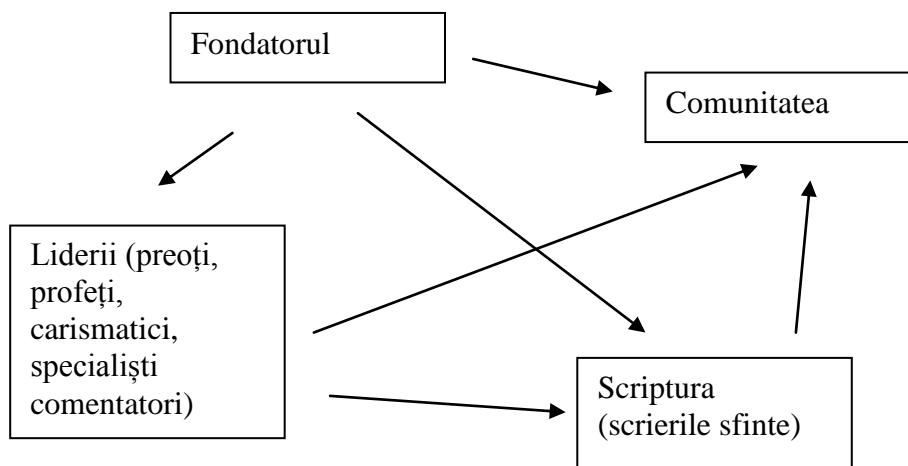
CURS 3: Religiile societăților literate: Hinduismul și Budismul

1. Religia societăților literate, caracteristici generale

O religie, ca să existe ca atare, are nevoie de un set de simboluri, concepte despre sacru, despre viața umană și despre viața după moarte. În Există un profet major, un fondator care definește ritualul, învățăturile de bază (text sacru închis sau deschis), organizarea comunității după valorile.

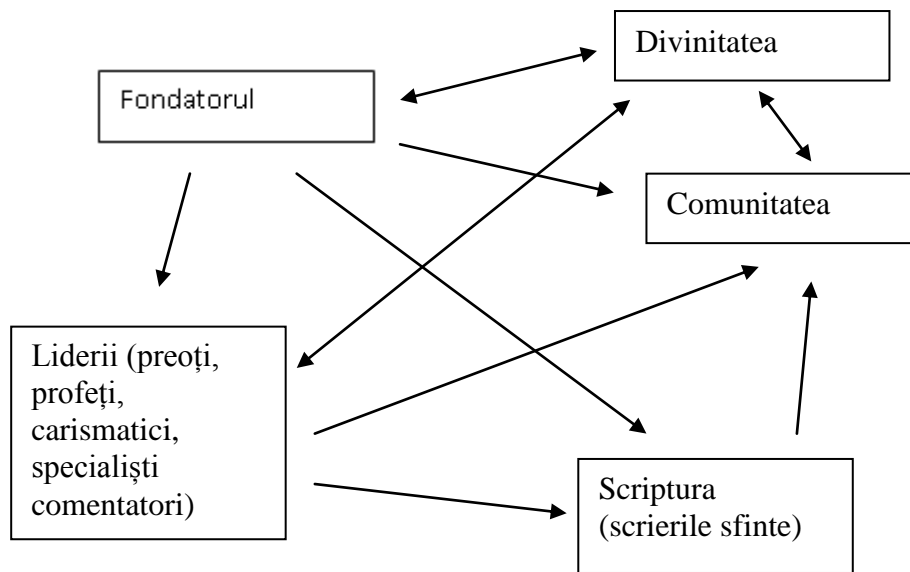
Religia are și funcția de a-l apropia pe om de divinitate, de natură; religia îl ajută să își organizeze viața cu principii, cu valori, cu evenimente de inițiere, favorizează structuri sociale complexe, care depășesc viața unei singure persoane.

Componentele principale ale unei religii sunt fondatorul și comunitatea, liderii intermediari și Scriptura.

(J.R. Hinnells, The Handbook of Living Religions, 587)

Poate că schema ar trebui să arate mai complex, luând în considerare și divinitatea:

Desigur, relația divinității cu Scriptura este una interesantă, aparte, deoarece, mesajele sfinte sunt date prin intermediul liderilor și fondatorului, rareori prin implicarea directă a divinității.

În mare, rolurile liderilor religioși sunt următoarele:

Vindecător	Profet	Specialist teolog	Preot
Persoană carismatică, asigură asistență și servește clientela religioasă	Dă direcții morale, are mesaje cu autoritate, călăuzește comunitatea	Este specialistul în scriptură. Păstrează scriptura, o exegetează, o aplică.	Este intermediar umano-divin, asigură cultul religios.

2. Hinduismul

Scurtă istorie

HINDU este termen persan pentru populația care trăiește pe valea râului Indus. Raul Indus vine din Himalaia, prin Pakistan, prin NV Indiei, până la Marea Arabiei.

Din punct de vedere arheologic, există date ca valea Indusului a fost locuită prin anul 2700 î. Hr. Hinduismul s-a format printr-o suprapunere de religii, contextualizată geografic, în valea râului Indus. Râul este un simbol religios major. Tigru, Eufrat – sunt importante în religiile mesopotamiene, a babilonienilor și a asirienilor. La fel, Nilul - în religia egipteană. Se poate observa că marile civilizații omenești s-au dezvoltat pe lângă un râu. Un filozof indian, Sarvepali Radakrishnan (Ramakrishnan), afirmă că hinduismul este mai degrabă o cultură decât un crez, este o suprapunere de religii.

Cea mai veche cultură este HARAPAN (2700-1750) î. Hr., pe valea Indusului, numită așa după numele orașului Harapa.

Ea este o civilizație contemporană cu civilizația Egiptului antic și cea a Sumerului. Este considerată, alături de acestea, una dintre cele mai avansate. Civilizația Egiptului a dispărut; deși suntem încă influențați de simbolurile lor, totuși, lumea nu se prea mai referă la zeii lor. Civilizația Sumerului de asemenea a dispărut (Avraam provine din Ur, capitala Sumerului). Civilizația Indiei antice continuă și astăzi prin forme moderne ale hinduismului și budismului.

Unul dintre zeii importanți ai acestei civilizații este zeul Shiva, care se pare că era un zeu al fertilității, care asigură prosperitatea în agricultură, în univers, în viața omului și care avea și funcții sau simboluri legate de viața sexuală. La babilonieni, zeița fertilității se numea Istar, în regiunea Canaan zeul fertilității se numea Baal, iar consoarta sa, Așera, avea funcții și semnificații asemănătoare.

Harapan este una din rasele care au populat India din cele mai vechi timpuri. Ea este o rasă australoidă, cu caractere orientale de tipul aborigenilor din Australia. Limba este parte din familia limbilor dravidiene, care se găsesc în sudul Indiei, în cea mai mare parte, dar și în Filipine, Malaezia. Sunt multe dovezi că această limbă este înrudită cu limbile aborigenilor, a băștinașilor din Australia.

Populația Harapan a alcătuit o civilizație destul de dezvoltată, dar a fost cucerită în mileniul al doilea înainte de Hristos, de arieni.

Peste ei au venit Arieni care i-au cucerit și au devenit rasa dominantă în India. Ei s-au așezat mai întâi în Persia (Iranul de azi) și au invadat nordul Indiei și Europa. Din acest punct de vedere, europenii au ceva în comun cu nordul Indiei și cu Iranienii.

Arienii au adoptat unele din divinitățile dravidiene (Brahma și Shiva) și au elemente din închinarea hindusă numită Bahti (devoțiune personală). Într-un fel, acestea sunt perioade prea îndepărtate, care sunt studiate indirect prin ramurile arheologice. Nu există informații clare în ce privește închinarea lor.

Arienii au adus cu ei perioada Vedică. Perioada Vedelor începe din 1500 î. Hr. și reprezintă perioada începutului dominației ariene. Religia ariană avea la bază pe lângă elementele de închinare, și un corpus de imnuri religioase care au ajuns cunoscute sub numele de Vede. Compunerea acestora a început din 1400 î. Hr., a durat 1000 de ani. Veda înseamnă „cunostință”. Limba în care au fost scrise cărțile Vedei este sanscrita. Religia vedică pune accent pe sacrificiu și pe jertfe sau daruri rituale pentru zei.

Preoții care au învățat că sanscrita este limba zeilor, că zeii au dat înțelepciunea, sunt Brahmanii.

Zei hinduși

Zeitatea veche a civilizației Harapan este Brahman, zeul suprem absolut. De asemenea, harapanii îl venerau și pe Shiva.

Arienii cuceritori au venit și ei cu zeitățile lor specifice: Varuna - creatorul și susținătorul ordinii cosmice și morale, Indra - zeul războiului, și Agni - zeul focului.

Brahman, zeul absolut, se face cunoscut prin trei zei, cei mai influenți și cei mai mari între zei: Brahma, Vișnu și Șiva. Brahma este zeul suprem, creator, puterea absolută. Vișnu este un zeu al acțiunii, al restaurării, al intervenției în istorie, al păstrării, al salvării, un zeu binevoitor. Șiva este un zeu al distrugerii, al fulgerului, al fertilității și sexului, al morții și al eliberării (uneori se aseamănă cu Satan; de fapt, există o anumită asemănare între Brahma – și Dumnezeu, Tatăl, între Vișnu – și Fiul divin, Hristos, și Șiva – și Satan). Între Vișnu și Șiva există o dinamică interesantă, când unul, când altul este considerat mai important. Mulți învățatori hindusi au un nume în care se menționează Șiva sau Vișnu.

Vișnu s-a întrupat în zece avataruri principale, în acest univers (9 întrupări realizate deja, și una în viitor):

Matsya, peștele

Kurma, broasca țestoasă

Varaha, mistretul

Narasimha, omul-leu

Vamana, piticul

Parasurama, Rama cu securea

Rama, printul

Krishna, cel mai important avatar (este zeificat, și uneori contează ca zeu separat, suprem)

Buddha, ultimul avatar istoric

Kalki, avatarul care va veni la sfârșitul lumii și va judeca lumea.

Hindusii îl pot accepta pe Isus Hristos ca Fiul întrupat al lui Dumnezeu, dar ei nu cred că El este singura întrupare a divinității în istorie. În hinduism, și oamenii pot accede la o stare zeificată (astfel, omului zeificat i se poate aduce închinare). Deosebirea dintre oameni și zei, nu este una esențială.

Organizare socială

Arienii au segregat societatea în caste. Acest sistem avea numele de VARNA (culoare). Arienii se împarteau în cinci caste:

- brahmani (brahmini) - preoții
- ksatriya - luptători și conducători
- vaisya - negustori
- sudra - slujitori
- hariya - impuri, necurați, respinși de societate

Viața umană este trăită printr-un șir de reîncarnări, de la casta de jos (hariya), la cea de sus (brahmini). Dacă cineva își depășește atribuțiile și nu trăiește conform regulilor castei sale, la reîncarnare nu va fi promovată în casta imediat superioară, ci va decădea în cea inferioară, sau la nivel animal. Aceasta este o piedică reală în interacțiunea cu creștinismul, care învață frăția tuturor în Hristos. Cine ajunge cu bine la final, se va contopi cu Brahman,

spiritul divin universal și cu Atman – sufletul universal. Hindușii credincioși nu vor să piardă această șansă de mântuire și de ieșire victorioasă din șirul încarnărilor în lumea aceasta a durerii și morții.

Scripturile religioase

Colecția Vedelor. Vedele reprezintă un corp mare de scrieri. La început au fost transmise oral; scrierea lor s-a făcut mai târziu, până în 1400 d. Hr. , deci pe o perioadă de aproape 3000 de ani. Un lucru interesant este faptul că în aceeași perioadă a trăit Moise; el a scris cele 5 cărți în această zonă de timp. 1, 2 Cronici, cărțile profetice ale Vechiului Testament sunt scrise, de asemenea, în aceeași perioadă. Homer a compus tot în perioada aceasta Iliada și Odiseea.

Patru **Vede**: *Rig-Veda*, *Yajur-Veda*, *Sama-Veda*, *Atharva-Veda* toate cele patru scrieri au fost memorate și transmise pe cale orală. Ele nu au fost puse în scris decât în secolele 4-6 î.Hr., când alfabetul Brahmi s-a răspândit în India (perioada Gupta). Cele mai vechi manuscrise datează în perioada de mijloc a evului mediu.

- *Rig-Veda* este alcătuită din imnuri care au fost încheiate înainte de anul 900 î.Hr. *Rig-Veda* (sau *Veda Imnurilor*) conține 1028 de imnuri; acestea erau recitate de un preot în timpul jertfelor, prin intermediul lor invocându-se zeitățile.
- *Sama-Veda* conține versuri luate mai ales din *Rig Veda* și re-aranjate pentru psalmodiere în timpul sacrificiilor. *Sama-Veda* are 1810 versuri, cântece și melodii pentru preoți. Cu excepția a 75 de versuri, toate celelalte se află și în *Rig-Veda*.
- *Yajur-Veda* este scrisă în proză și oferă instrucțiuni pentru cei care oficiază ritualurile de sacrificiu. *Sama-Veda* are 1810 versuri, cântece și melodii pentru preoți. Cu excepția a 75 de versuri, toate celelalte se află și în *Rig-Veda*.
- *Atharva-Veda* conține formule magice scrise în versuri, care ajută la vindecarea bolilor și la câștigarea războaielor. *Atharva-Veda* este formată din 731 de imnuri cu caracter magic. Această colecție este una aparte pentru că prezintă un caracter mistic foarte accentuat, în mare parte bazându-se pe teorii speculative.

Datorită vehiculării îndelungate pe cale orală, există mai multe variante ale Vedelor (*Padapatha*, *Samhitapatha*), și evidente urme de redactare și adăugire. Limba Vedelor indică influențe iraniene străvechi (de exemplu, similitudini cu *Zend Avesta*), iar imnurile fac referințe la cucerirea Indusului de către invadatorii arieni (2000-1500 î.Hr.)

În *Rig Veda* sunt referințe că populația de culoare închisă, *Dasyus*, a fost cucerită de *Manu*, sub puterea lui *Indra*, zeul arian (RV 1.53). Conform învățăturilor indiene, Vedele sunt considerate *apaurușeya* (“creații non-umane”).

Scrierile śruti (“ceea ce a fost auzit de la zei”), în această categorie fiind incluse

- *Brahmana* (sec. X-VII îH). Brahmanele sînt texte adăugate Vedelor, conținând explicații detaliate ale ritualurilor de sacrificiu.
- *Upanishadele* (sec. V-IV), meditații filozofico-mistice asupra sensului existenței și a naturii universului. Sunt aproximativ 200 de cărți, și reprezintă un fel de concluzie teologică la învățăturile din Vede. Ele sunt bazate pe textul Vedelor, dar reflectă o îndepărtare de la ritualuri către filozofie, în special către doctrina reîncarnării.

Upanishadele încearcă să instaureze un nou spirit – cel al contemplației – prin care jertfelor le este diminuată valoarea, în favoarea meditației. În mod special, ele sprijină învățătura reîncarnării.

Coduri de legi. Legile lui Manu (200 ?-100d. Hr.) text apărut în sec II d. Hr. Reprezintă un cod de legi ce are la bază sistemul *varna* al castelelor și sistemul *samsara* (ciclurile de moarte și reîncarnare)

Textele Smṛti conțin memorii, istorie, și sunt considerate inferioare celorlalte. Totuși și ele fac parte din tradiție. Ele conțin două povestiri sanscrite faimoase: *Mahabharata* și *Ramayana*, cele 18 mari *Purane* și multe alte *Purane* subordonate (scrise în evul mediu), precum și multe *Dharmashastre* și *Dharmasutre*, dintre care una îi este atribuită lui Manu (primul om pe pământ, în credința hindusă) și care este cea mai frecvent citată.

Mahabharata și *Ramayana*, conțin învățături spirituale pentru timp de război și naratiuni epice. Războiul este un prilej major de reflecție asupra soartei omului. *Mahabharata* și *Ramayana* se aseamănă destul de mult cu celebrele epopei ale Greciei Antice: *Iliada* și *Odiseea*.

Mahabharata conține 220.000 de versuri, fiind atribuită lui Krishna Dwaipayana, cel care a aranjat Vedele. Tema principală este lupta dintre două familii descendente din Kaurava prin Bharata: *Kauravas* (conduși de Duryodhana) și *Pandavas* (conduși de Yudhishtira). Zeul Vișnu apare sub chipul lui Krișna, prietenul celor cinci frați Pandava. Cei cinci frați Pandava sunt eroii marii batalii. Krishna își ține un mesaj vestit, în această lucrare, numit *Bhagavad Gita*, - în fața lui Arjuna, înainte de bătălie.

Ramayana are 24.000 de distihuri despre faptele de vitejie ale lui Rama-chandra, dragostea lui pentru soția sa Sita, violul Sitei săvârșit de Ravana, regele demon al Ceylonului, războiul întreprins de Rama și maimuțele aliate împotriva lui Ravana, distrugerea acestuia, salvarea Sitei, repunerea lui Rama pe tronul Ayodhya, gelozia sa și alungarea Sitei. În India și Asia de Sud-Est, această poveste a triumfului binelui asupra răului este jucată în fiecare an.

Cele 18 Mari *Purane* sunt istorisiri arhaice care tratează cinci subiecte principale: creația, a doua creație, genealogia zeilor și a sfinților, descrierea perioadelor marilor patriarhi și istoria familiilor regale.

Textele Yoga, cum sunt Yoga-sutra, Dharma-sutra, apărute în perioada 300 î. Hr. - 400 d. Hr. Ele se referă la tehnici de disciplinare a trupului și a sufletului. Acestea sunt acceptate cu o singură condiție: să nu contrazică Vedele. Yoga a reprezentat o nouă modă de spiritualitate hindusă, deschisă tuturor. Ea începe ca o disciplină a trupului, dar ajunge să fie o disciplină a închinării. Yoga nu este doar un exercițiu fizic, ci urmărește o disciplinare psihică, include gesturi rituale, este vorba și de închinare. Yoghinii, când intră în casa unui guru, trebuie să aducă ofrande, să cinstească entitățile spirituale prin daruri materiale.

Învățătura hindusă

Hinduismul este o religie politeistă (mai mulți zei), dar are anumite trăsături moniste (vede lumea ca pe o singură realitate, supusă existenței divine universale Brahman). Separările sau distincțiile între lucruri și ființe sunt o iluzie, dincolo de obiectele materiale omul se întâlnește cu realitatea fundamentală a universului. Brahman, care este o forță impersonală, vastă a universului. Realitatea aceasta se poate exprima prin existența unor zei și unor oameni zeificați. Realitatea fundamentală, Brahma, se exprimă prin viață, prin sufletul universal Atman. În fiecare om există o parte din Atman, de suflet, de viață.

Omul nu este foarte dator zeilor, poate aspira și el la starea de zeu. Cum se poate ajunge la realitatea ultimă (fundamentală) a spiritului? Pe cele 3 căi ale apropierii de Dumnezeu: *Bahti* (închinarea personală), *Karma* (auto-disciplină și viață practică), *Jnana* (calea cunoașterii).

1 - calea închinării – Bahti

Este una din mai străvechi modalități de închinare. Omul se închină, recunoaște autoritatea zeilor, le aduce ofrande. Ofrandele se aduc lui Brahman sau zeilor de tip major: Vishnu, Shiva, Krishna. Omul se închină lor închinându-se reprezentărilor lor.

Puja este slujba de îngrijire a statuilor. Una din manifestările majore ale zeilor (avatar) este zeul Ganes-zeul Elefant. Lui i s-au făcut temple, există o sărbătoare anuală în cinstea lui. Una din minunile despre care se vorbește cu multă piosenie este faptul că zeul Ganes bea lapte, adică statuile lui consumă laptele adus ca ofrandă (probabil dispăre prin fenomenul de evaporare, capilaritate, absorbție). Este o minune apreciată de indienii și foarte mediatizată, așa cum sunt apariția lacrimilor la icoane, în ortodoxie, sau la statui, în Romano-catolicism.

2 - calea acțiunii: Karma.

Omul își urmează propriul drum ca să ajungă la realitatea ultimă; pentru aceasta trebuie să facă fiecare lucru bine și la timpul lui, să practice auto-disciplină, o viață practică în respect față de valorile religioase. Fiecare om are calea sa, propria sa Karmă. Conceptul include și ideea de destin, un anumit fatalism. Karma apare și în hinduism și în budism.

3 – calea cunoașterii: Jnana

Jnana înseamnă inițiere în înțeleșurile fundamentale ale vieții. Se obține prin cultivarea minții în profunzimile ei. Învățătorul se numește “guru”. Se urmărește să se ajungă la o stare de liniștire a trupului și a minții pentru a intra în rezonanță cu frecvențele

universului. Una din formele de cunoaștere Jnana este meditația. O formă de meditație este și Yoga. Yoga se bazează pe disciplinarea trupului prin practicarea unor poziții de echilibru energetic și fizic, *asana*; prin exerciții de control al respirației, *pranayama*; și prin *mantra*, rostirea de cuvinte speciale prin care mintea se acordează cu lumea spirituală, cu frecvențele fundamentale ale universului, golindu-se de gânduri și unindu-se cu mintea universală. Una din mantrile fundamentale și faimoase este cuvântul „ommm”. Mantrile sunt specifice fiecărui stadiu de dezvoltare spirituală. Golirea și linișterea minții este scopul exercițiilor Yoga, și este o condiție preliminară pentru unirea cu sufletul universal atman, cu esența universului, brahman.

Concluzii

Scrierea Scripturilor durează o perioadă lungă, există numeroase adăugiri. Scripturile au un corp central: Vedele. Upanishadele reprezintă încheierea acestui corp de scrieri, dar după acest corp există alte diverse adăugiri.

Bhagavad Gita este perla a literaturii hinduse. Contextul în care apar aceste scrieri este unul de luptă, de cucerire.

Conform gândirii hinduse, lumea a fost creată cu 4,320,000 de ani în urmă (textele Purana).

Există o anumită suprapunere în timp cu iudaismul, chiar și cu încheierea Noului Testament.

Există la hinduși ideea de dreptate finală, dar în concepția hindusă lumea se desfășoară în cicluri, care se închid și se reiau.

Istoria hindusă este complexă, cu numeroase zeiți, există ideea de intrupare (oameni se reîncarnează, până la atingerea desăvârșirii, iar zeii se întrupează în forme vii numite *avatar*).

Hindusii au avut puterea să se modernizeze, au făcut misionarism în lumea vestică. Ei au profitat de atracția vestului pentru psihologie. Au adoptat forma scolii duminicale. Învățătorii guru organizează conferințe și întâlniri după modelul creștin al evanghelizărilor. Hinduismul este adesea atractiv prin filosofia care caută echilibrul personal și dreptatea, înțelepciunea. În Hinduism există ideea venirii unui avatar al lui Brahman, la finalul istoriei (în creștinism așteptăm venirea lui Hristos; chiar și în Islam există venirea imamului ascuns, Mahdi, precum și venirea zilei judecării, când lumea va fi judecată de Isus).

C.S. Lewis consideră că marea bătălie ideologică sau religioasă în viitor se va da între Hinduism și Creștinism, ambele fiind două sisteme complexe de gândire.

3. Budismul

1. Fondator

Fondatorul său este Siddhartha Gautama (563-483 îH), numit și Buddha, Iluminatul, Cel ce s-a trezit. Istoria iluminării sale stă la baza budismului Theravada și a fost scrisă în limba pali, la distanță de 400 de ani după moartea acestuia. Învățăturile și istoria vieții sale au supraviețuit până atunci în formă orală.

Gautama s-a născut într-o familie bogată în Nepalul de azi și a avut parte de o educație aleasă. S-a căsătorit de tânăr cu o prințesă și au avut un fiu. Gautama căuta însă adevărata împlinire și a crezut că a găsit-o atunci când, meditănd sub un copac de pipal, a înțeles că trebuie căutată o cale de mijloc între dorință (pofță, senzualitate) și lipsuri (ascetism). Soluția era detașarea de toate, renunțarea. Experiența aceasta a fost numită „iluminare”, iar Gautama a primit numele de Buddha (iluminatul). Atingerea iluminării este scopul principal al budismului și asigură intrarea în Nirvana, o stare de fericire și părăsire totală a dorințelor specifice. Este singura cale, conform lui Buda, ca omenirea să scape de suferință. Buda și-a părăsit familia și a devenit călugăr cerșetor și a întemeiat o religie pentru călugării săraci care doreau să renunțe la tot pentru a găsi adevărata fericire.

Lui i s-au alăturat la început cinci însoțitori, apoi 60, apoi un număr mare de discipoli. Ei călătoreau predicând și trăiau din cerșit. Trăiau în colibe de bambus care, în timp, s-au transformat în temple (pagode) și mănăstiri.

Astăzi, Pagoda de aur din Rangoon, de 100m înălțime, se mândrește cu păstrarea unor moaște, anume câteva fire de păr ale lui Buda, o sanda, plus alte relicve.

2. Scripturile religioase

Scripturile budiste sunt cuprins în colecțiile tradiționale ale celor „trei coșuri” (tripitaka), plus alte scrieri. Vinaya Pitaka cuprinde învățături monahale, Sutra sau Dharma Pitaka se ocupă cu doctrinele și viața lui Buda, iar Abhidharma Pitaka se ocupă cu filosofia vieții și doctrine avansate. Cea mai veche scriere budistă este Dhammapada, numită și „calea naturii”.

3. Învățătura budistă

Într-un fel, Budismul este o reformă a Hinduismului. Budismul început de Buda era destinat călugărilor și era numit Theravada. De asemenea, mai purta numele de „micul vehicul”, pentru că se ocupa de numai de performanța călugărilor. În timp, Theravada a fost îmbrățișat de populația din Asia de sud, în Sri Lanka, Birmania, Thailanda, Laos și Kampuchia. Această formă de budism îl cinstește pe Buda ca pe un învățător înțelept, ca un exemplu, dar nu ca persoană divină. Budismul Theravada pune accentul pe performanța individuală, pe împăcarea cu sine, pe atingerea Nirvanei. Primii budiști aspirau să atingă perfecțiunea, starea de *arhat* - și să intre în Nirvana. Este, în mod profund, o învățătură atee, care nu are nevoie de divinitate, ci doar de disciplină personală. Ca și hinduismul, budismul este o învățătură de factură empirică, o filosofie de viață pentru atingerea fericirii.

Buda i-a învățat pe discipoli Calea de mijloc, evitarea extremelor. Conform celor Patru Adevăruri Nobile ale sale, învățătura lui Buda afirmă că 1. existența este caracterizată prin suferință; 2. suferința vine din dorință sau pofță; 3. Suferința încetează când încetează pofța; 4. Trebuie urmată Calea în Opt, pentru eliberarea de pofță și de suferință, o cale al cărei simbol este spirala devenirii continue. Conform acestei căi, perfecțiunea se atinge prin moralitate, meditație și înțelepciune. Prin ele se urmărește **înțelepciunea** (*prajna*): prin 1.o înțelegere corectă (alegerea celor patru adevăruri nobile), și 2. o intenție corectă (urmarea

celor patru adevăruri nobile), apoi **o viață etică** (*sila*): printr-o 3. o vorbire corectă (urmărirea moralității), 4. o activitate corectă (cinci precepte), și 5. un trai corect (mijloace de trai corecte), și **o concentrare corectă** (*samadhi*) 6. efort corect (meditație, autocontrol), 7. o atenție corectă (evitarea axării pe experiențe și sentimente), 8. o concentrare corectă (bine focalizată, perseverentă).

Conform budismului „eu-l” uman, sau sufletul, este mereu în tranziție, în devenire, nu este constant, ci se schimbă de la o încarnare la alta. Existența înseamnă suferință (*dhukkha*), decădere, moarte, lipsă de permanență (*anicca*) și lipsă de realitate (*anatta* – este imaginară). La fel și individualitatea este o iluzie, o imaginație, o formă tranzitorie a existenței. Eul uman nu este permanent. El cuprinde cinci elemente (*skandha*): trup, sentimente, percepții, impulsuri și conștiință. *Kharmă* – sau destinul, leagă existențele umane, reîncarnările. Când este atinsă perfecțiunea, eul se intră în starea de fericire, *Nirvana*, o stare amorfă, supremă, unde dorința nu mai există, *kharmă* încetează (tranziția, drumul) și individualitatea dispare, se contopește în unitate cu cei desăvârșiți.

După câteva secole, cam în același timp cu apariția creștinismului, a apărut budismul Mahayana, sau „marele vehicul”, care se interesa de slujirea comunității. El s-a răspândit mai ales în China și Japonia, Coreea, Vietnam, dar și în Nepal și Tibet. Personajul ideal este omul iluminat, care renunță (*bodhicitta*) să intre în Nirvana și devine *bodhisattva*, un om dedicat slujirii celorlalți. El poate să obțină viață veșnică și să fie un zeu, o divinitate. În cadrul acestui tip de budism, Buda a ajuns să fie privit ca divinitate, iar starea sa veșnică devine un ideal, un scop al oricărui budist. În drumul spre divinizare, un budist trece prin trei etape și are trei corpuri: corpul aparent (fizic), corpul luminat (corpul strălucitor, veșnic) și corpul esențial (corp spiritual, veșnic, unit spiritual cu toți cei ce au ajuns la divinitate). Acest tip de budism nu este ateu, ci învață că oricine poate urma exemplul lui Buda și poate ajunge la starea divină. Din acest punct de vedere, Mahayana este o formă de politeism.

În secolul 4 d.H., apare și a treia ramură a budismului, Vajrayana. Acest fel de budism este unul mistic, magic, prin care dumnezeirea atinsă în interiorul omului, se proiectează în afară prin controlarea lumii materiale și spirituale. Prin gesturi magice, budistul desăvârșit creează entități spirituale și materiale și controlează (manipulează) astfel universul.

Pe ansamblu, budismul este deschis în continuare formării de noi secte sau aflării de noi căi ori discipline interioare, spre atingerea dumnezeirii.

Doctrinile budiste învață abținerea de la cinci rele: de la rănirea ființelor vii, de la însușirea de lucruri străine, de la imoralitate sexuală, de la minciună, de la substanțe care amețesc judecata (alcool, droguri).

4. Concluzii

Budismul reprezintă o prelungire, un fel de reformă a hinduismului. Deși este o religie relativ veche, în țările asiatice el este împărtășit de o minoritate. În Occident, însă, el se află într-o expansiune dinamică, datorită sistemului filosofic dezvoltat și datorită adoptării unor forme de învățătură preluate de la creștinism, precum și datorită speranței de îndumnezeire personală și de manipulare a universului prin energii spirituale.

În Tibet, călugării se numesc Lama, iar conducătorul lor, Dalai Lama. Se consideră că numărul de budiști din lume se ridică la 200 sau 250 de milioane de persoane.

În multe țări asiatice, cum ar fi Sri Lanka, Thailanda și Birmania, buddhismul a devenit religie națională. Sărbătorile și ceremoniile de stat sunt dublate de liturghii și ceremonii budiste.

Bibliografie

Hinnells, John R., (ed), *The New Penguin Handbook of Living Religions*, London: Penguin Books, 1998.

Filoramo, Giovanni; Massenzio, Marcello; Raveri, Massimo; Scarpi, Paolo, *Manual de istorie a religiilor*, traducere de Mihai Elin, Humanitas, București, 2003.